

Bir zamanlar Qərbi Azərbaycan torpaqları olmuş inдиki, Ermənistan dövlətinin torpaqlarında Çar Rusiyasının Erməniləri mərhələli şəkil-də yerləşdirilməsi regionda etnik balansı pozmaq və nəhayətində tampon Erməni dövləti yaradaraq Osmanlı Türk dövlətinin digər türk xalqları və dövlətləri ilə birbaşa torpaq əlaqələrinin kəsilməsi məqsədi daşımışdır.

Çar Rusiyası tərəfindən Ermənilər Qərbi Azərbaycan ərazilərinə yerləşdirildikcə tədrīcən yerli əhalinin bəzən məcbur, bəzən köçürülmə adı altında öz dədə-baba yurdlarından qovulma siyaseti həyata keçirilməyə başlayır. Bu siyaset 19-ci əsrin əvvəllərində Çar Rusiyasının Azərbaycan torpaqlarının işğallanıllı illərdən başlayaraq 20-ci əsrin sonlarına qədər durmadan davam edir. Mərhələ-mərhələ gerçəkləşdirilən bu plan nticəsində azərbaycanlılar indi Ermənistan adlanınlın ərazidən min illər boyu yaşadıqları öz doğma tarixi torpaqlarından qovularaq kütləvi qatlı və qırğınlara məruz qalıb, xalqımıza məxsus minlərlə tarixi-mədəni abidə və yaşayış məskənləri məhv edilmişdir [8].

Ermənistan dövlətinin yerli xalq olan Azərbaycanlıları zorla deportasiya edərək etnik təmizləmə siyaseti aparması nticəsində Ermənistan mono etnik dövlətə çevirmişdir.

Azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycandan məcburən qovulması və zorla köçürülmə prosesi aşağıdakı 4 tarixi mərhələni əhatə edir:

1. Birinci mərhələ 1827-ci ildə Çar Rusiyasının İravan xanlığının işğali ilə başlayan və 1905-ci ilə qədər olan dövür.

Bu dövürde Ermənilər Çar Rusiyasının himayəsinə götürülür, imperiya tərəfindən torpaq və taxıl ilə təmin edilir. Yerli əhaliyə qarşı heç bir diqqət və qayğı göstərilmediyindən bir çox yerli Türk və Kurd tayfaları Osmanlı ərazisine köç etməyə məcbur olur.

2. İkinci mərhələ 1900-1920-ci illəri əhatə edir.

20-ci əsrin əvvəllerində Qafqazda xüsüs Azərbaycan və inдиki Ermənistan ərazilərində Azərbaycanlıları köçə mecbur etmək və köçürülmüş erməniləri yerlesdirmək məqsədiyle Azərbaycan Türklerinə qarşı töredilən qırğınlar və deportasiya siyaseti dahada sistemi və tehlükəli hal almışa başlayır. Cünki erməni dövlətini yaratmaq üçün ermənilərin sayı yetəri deyildi. Çar Rusiyasının köçürülmə siyasetinə baxmayaraq Qafqazdakı 54 qəzadan yalnız beşində ermənilər çoxluq təşkil edirdilər. Çar Rusiyası 1905-1906-ci illerde erməni silahlı dəstələrinin Azərbaycanlılara qarşı töredikləri qırğınlara qarşısını almalı olduğu halda bunu etmədi. Qırğınların miqyasının dahada genişlənməsində Rusyanın 2 məqsədi vardi.

Zəngəzura qayıtmak

Tarixi və hüquqi haqqımızı
gerçəkləşdirmək yolunda

1. Bölgənin milli tərkibinin dəyişdirilməsi:

2. Hər iki tərəfi savaşdına zəiflətmək:

Yeni bölgənin etnik tərkibinin dəyişməsi həm Çar Rusiyasının, həmdə ermənilərin maraqlarına uyğun gəlməkə yanaşı digər tərəfdən Rusyanın hakim dairələri 1905-1906-ci illər erməni-müsəlman iştisarlarından öz imperiya maraqları üçün istifadə edərək iki öyn oy奴yayırlılar. Çar məmurları Qafqazda güclənən narazılıq dalğasının hökmət əleyhinə istiqamətlənəcəyindən ehtiyat edərək ermənilər tərəfindən müsəlmanların yaşadığı ərazilərdə töredilən qırğınlara biganə qalmış, Azərbaycanlılarında öz rəlyətləri olamaqlarına baxmayaq bəzi hallarda ermənilərin tərəfini saxlamaqla hər iki tərəfin gücünün etnik toqquşmalara sərf edilməsinə nail olmuşdular [1., s.29].

Ermənilərin 1918-1920-ci illerde həyata keçirdikləri kütləvi qırğınlar və soyqırımları aksiyaları nticəsində isə on minlərlə Azərbaycanlı Zəngəzurdan qovularaq qacqına çevrilib, yüzlərə Azərbaycan kendi yer üzündən tamamilə silinmişdir.

3. Üçüncü mərhələ 1948-1953-ci illər

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqtundan sonra Zaqafqazinin sovetləşməsindən öz çirkin məqsədləri üçün istifade edən ermənilər 1920-ci ildə Zəngəzuru və Azərbaycanın bir sıra digər torpaqlarını Sovet hakimiyyətinin köməyi ilə Ermənistan SSR-in ərazisine daxil etməyə nail olublar.

Ermənilər Azərbaycanlıların Ermənistan SSR-dən deportasiya edilməsi siyasetini bu dəfə fərqli bir üsudan istifadə etəmək həyata keçirdilər. Bunun üçün onlar SSRİ Nazirlər Sovetinin 23 dekabr 1947-ci il "Ermənistan SSR-dən kolxo-

dan qacqın düşüb. Təkcə bu sonuncu köçdən sonra Ermənistanın Azərbaycanlıların izini silmək üçün Azərbaycanlılara məxsus 2000-dən çox mezarlıq dağıdılib, tarixi mədəni abidələri, dini müəssisələri, məktəb, xəstəxana və digər binaları ya dağıdılib yada erməniləşdirilib.

Ermənilərin tərətdikləri bu vəndalizm akında məqsədləri Ermənistanın etnik olaraq Azərbaycanlılardan təmizlənməsi və izlərinin tamamilə silinməsi olmuşdur.

Əlbətdəki, proses təkcə Azərbaycanlıların köçürülməsi ilə məhdudlaşmayıb. Bu ərazidə azərbaycanlılara məxsus yer adlanı öz adları ilə əvəzleyərək Qərbi Azərbaycanın-indiki Ermənistanın 34 rayonu adı dəyişdirilib [7].

Ermənistanın türkmenşəli toponimlərin erməniləşdirmə kampanyasına hələ daşnak hökuməti za-

Azərbaycanlıların Ermənistan dan köçürülməsi və əmlaklarının ermənilər tərəfindən qansız ələ keçirilməsi nticəsində soydaşlarımıza böyük hecmə maddi və mənəvi zərər dəymışdır. Təessüflər olsun bir sıra hesablamar olsada dəymış zərərin tam həcmiňin hesablanması hələlik mümkün deyil. Bunun üçün xüsusi komissiyanın fəaliyyəti ehtiyac vardır.

Təxmini hesablamara görə Ermənistan Kolxozlarında azərbaycanlılara məxsus olan 43789 baş iribuzlu, 454 660 baş xırda buyuzlu mal-qara, çoxsaylı ev quşları, arı ailələri, 170 mədəniyyət evi, 274 məktəb binası, 119 kitabxana, uşaq bağçaları, həkim məntəqələri, məscid binaları, 1381 yardımçı təsərrüfat tikintiləri, 2169 avtoməşin, 1976 traktor, 3132 kənd təsərrüfat texnikası, minlərlə hektar üzüm və meyvə bağlarının və yaşayış evləri-

Fərman Salmanlı

Hüquqşunas
salmanli80@gmail.com

nin mənimənilmesi zamanı qacqınlara dəymış zərərin məbləği 17.5 milyard, bəzi hesablamlara görə 20 milyard dollardan yuxarıdır.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının İnsan Hüquqları İnstitutunun mərhum direktoru olmuş alim Rövşən Mustafayevin rəhbərliyi ilə institut əməkdaşlarının 2006-ci ildə apardıqları araşdırılara görə isə soydaşlanmına 20-50 milyard ABŞ dolların dəyərində maddi ziyan dayıb [6].

Lakin bu hesablamlar yuxarıda qeyd etdiyim kimi tam realığı əks etdiyim və əmlakların dəyəri deportasiya dövrüne aid qiymətlərə hesablanıb. Əslində isə Azərbaycanlılara dəymış zərər aşağıdakı 3 principin əsasında apanılmalıdır.

1. Dəymış zərər inдиki qiymətlərə hesablanmalı:

2. Deportasiya edilmiş Azərbaycanlıların indiye qədər Ermə-

**Ermənistan ərazisindən
azərbaycanlıların mərhələli
deportasiyası və qacqınların təmin
edilməyən hüquqları**

uların və başqa azərbaycanlı əhaliinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" xüsusi qərarının çıxarılmasına və 1948-1953-cü illərdə Azərbaycanlıların öz tarixi torpaqlarından kütləvi suretdə deportasiyasına dövlət seviyyəsində nail oldular. SSRİ Nazirlər Sovetinin bu həqiqət qərarları nticəsində 1948-1953-cü illərdə 150 mindən çox azərbaycanlı Ermənistan SSR ərazisindəki tarixi torpaqlarından kütləvi suretdə və zorakılıqla sürgün edilmişdir [2., s.221].

4. Üçüncü mərhələ 1988-1992-ci illər

1988-1989-cu illərdə başlanmış Azərbaycanlıların Ermənistan'dan qırıbəti deportasiyası siyaseti nticəsində 250 mindən yuxarı azərbaycanlı öz ata-baba torpaqlarını-

manında başlanılmışdır. 1919-cu ilin dekabrında Ermənistan hökumətinin qərarı ilə daxili işlər nazirliyinin nəzdində kəndlərin, şəhərlərin, çayların və dağların adlarının dəyişdirilməsi üçün xüsusi komisiya yaradılmışdı. [3., s.170].

SSR dövründə Ermənistanın bütün toponimlərində dəyişikliklər qərara alınımdı. SSRİ Nazirlər Komitetinin çoxlu sayıda serəncamları ilə 2 mindən çox ərazi və yaşayış məntəqəsinin adları dəyişdirildi. Lakin Azərbaycanlılara aid toponimlər bütün Ermənistanı əhatə etdiyindən tam təmizlənməsinə sovet dövrü yetmedi. Hətta Ermənistanın məsul işçilərindən biri olan Manuk Vardanyanın sözlerinə görə ölkədəki bütün türk mənşəli sözlərin dəyişdirilməsi 2007-ci ilə qədər davam etmişdir.

nistanda torpaq və digər sahələr-dən əldə edəcəkləri gəlirlərdə hesablanıb dəymış zərərə əlavə edilməlidir:

3. Deportasiya zamanı öldürülmiş Azərbaycanlıların allələrinə kompensasiyanın ödənilməsi və Ermənistanın üzr istəməsi:

Deportasiya dövründə Ermənistan dövlətinin Azərbaycanlılara qarşı cinayətlərinin nticəsi olaraq əldə olan müvafiq sənədlər və şahidlərin verdikləri ifadələr əsasında 1990-ci ildə Azərbaycan Qacqınlar Cəmiyyətində tərtib edilmiş siyahıya əsasən, 1988-1990-ci illər ərzində Ermənistanın 216 nəfər azərbaycanlı vəhşicəsi-ne qətlə yetirilmiş və ya milletlərə münəqşiqə zəminində baş vermiş hadisələr nticəsində hələk olmuşdur. Həmin siyahıya əsasən,

52 nəfər aldığı xəsəret nəticəsində ölmüş, 34 nəfər işgəncə ilə öldürülmiş, 20 nəfər odlu silahla qətəl etilmiş, 15 nəfər yandırılmış, 8 nəfər maşınla vurulmuş, 9 nəfər yoldarda qəzaya uğradılmış, 7 nəfər həkim qəsdi nəticəsində, 9 nəfər dəhşətli hissələrdən keçirdiyi infarkt nəticəsində ölmüş, 2 nəfər intihar etmiş, bir nəfər asılmış, 2 nəfər maşın partladılması nəticəsində, bir nəfəri elektrik cərəyanı ilə, bir nəfəri suda boğub öldürmüştərlər, 6 nəfər itkin düşmüş, 20 nəfər xəstəxanadan yoxa çıxmış, 48 nəfər isə dağlıarda borana düşüb həlak olmuşlar [9].

Deportasiya edilmiş Azərbaycanlılara qarşı millətlər arası münaqişə zamanında törədilmiş cinayət hadisələrinə və qeyri insanı rəftərlərinə görə Ermənistən dövlətinin cəzalandırması, qaćınların pozulmuş insan hüquq və azadlıqlarının bər-

1. Dərisinin rənginə, dininə, inancına, mənşəyinə, cinsinə, əmlak vəziyyətinə və ya hər hansı bir oxşar meyarlara görə yuxarıda göstərilən şəxslərə münasibətde aşağıdakı hərəkətlər hər zaman və hər yerde qadağan edilir:

a. insan heyatına qəsd və fiziki toxunulmazlığın pozulması, xüsusi hər cür qətl, şikəstmə, qəddarlıq, işgəncə və s;

b. girov götürmə;

c. insan ləyaqətinə qarşı hücum, xüsusi hətqiramız və alçaldıcı davranış;

d. sivil milletlər tərefindən tanınan və zəmanət verilən məhkəmənin qüvvəyə minən qərarı olmadan kimise məhkum etmək və ona cəzani tətbiq etmək;

Haaqa hüququ:

Mühərribə dövründə zorakılığın, artıq əzab-əziyyətin qarşısını al-

1. Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi:

Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsi Birleşmiş Millətlər Təşkilatı nizamnaməsinin 92-ci maddəsinə əsasən BMT-nin ali məhkəmə orqanıdır. Məhkəmənin qərargahı Niderlandın Haaga şəhərində yerləşir. Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsinin səlahiyyətləri yalnız dövlətlər arasındakı mübahisələrə baxmaqla məhdudlaşdır. Yeni Qəribi Azərbaycanlıları fərd və ya təşkilat olaraq deyil, yalnız Azərbaycan dövləti tərəfindən məhkəməyə müraciət edə bilər. Bunun üçün Azərbaycan dövləti tərəfindən təqdim olunmuş mübahisənin mahiyyəti üzrə baxılmışının məhkəmənin səlahiyyətinə uyğunluğu əsaslandırılmış, mübahisənin mövcudluğu faktını və onun bəyнəlxalq hüquqi normalara uyğunluğu sübuta yetirilməlidir.

məhkəmdir. İnstansiyası ərazi və deniz sərhədləri, suverenlik, insan hüquqları, bəyнəlxalq sərmaye və bəyнəlxalq və regional ticarətlə əlaqəli bir sıra hüquqi məsələləri ehata edir. Beynəlxalq Ədalət Məhkəməsində fərqli olaraq Haaqa Daimi Arbitraj məhkəməsi təkçə iki dövlət arasında mübahisələri deyil, eyni zamanda bəyнəlxalq təşkilatlarının və transmilli korporasiyaların dövlətlərle aralarındaki bəyнəlxalq müqavilələrdən irəli gələn mübahisələri həll etmek üçün arbitraj məhkəməyi idarəetmələri göstərir.

Məhkəmə dinc nizamlama haqqında 1899-cu və 1900-cu il Haaqa Konvensiyaları əsasında yaradılmışdır. Arbitraj məhkəməsi tərəflərin bəyнəlxalq hüquqdan irəli gələn hüquq və vezifələrini əsas tutur və mübahisənin hellinə bəyнəlxalq hüquqi faktların istifadə edilməsi ilə nail olur. Məhkəməye müraciət etmək üçün Ermənistən hərbi cəzaiyetləri və Azərbaycanlıların pozulmuş hüquqları ilə bağlı faktlar, sənədlər və sübutlar Arbitraj məhkəməsinə təqdim edildikdən sonra məhkəmə işə baxılmasi prosesine başlaya bilər.

3. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi:

İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında

haqq işimizdir

pa edilməsi və Ermənistən dövləti tərəfindən kompensasiyanın ödənilməsi yalnız bəyнəlxalq hüquq norma və prinsipləri ilə təmin edilə bilər.

Silahlı münəaqışlər zamanı tətbiq olunan, döyüş aparılmasının müəyyən üsul və metodlarının tətbiqini qadağan edən və ya məhdudlaşdırın və silahlı münəaqışə dövründə fərdin hüquqlarının qorunmasına yönəlmış bəyнəlxalq-hüquq normaların məcmusu, yeni silahlı münəaqışlər hüququ bəyнəlxalq həmanitar hüquq tərefindən müyyənləşdirilir və tənzimlenir. Silahlı münəaqışlər hüququ sayılan bəyнəlxalq həmanitar hüquq özlüyündə Cenevre hüququ və Haaqa hüquq olaraq iki qola ayılır.

Cenevər hüququ:

Mühərribə zaman məlki şəxslər və sıradan çıxmış hərbi qulluqçuları müdafiə etmək və onlarla həmanist rəftarı təmin etmək kimi məsələlər bəyнəlxalq həmanitar hüququn bir qolu olan "Cenevər hüququ" ilə tənzimlenir. "Cenevər hüququn" əsasını mühərribə qurbanlarının müdafiəsinə dair 1949-cu il Cenevre Konvensiyaları təşkil edir. Ermənistən dövləti bəyнəlxalq hüququn bir çox norma və prinsiplərini, xüsusiylə Cenevər konvensiyasının aşağıdakı müddəalarını pozmuşdur.

Cenevre Konvensiyasının 3-cü maddəsinə əsasən razılığa gelən yüksək tərəflərdən birinin ərazisində bəyнəlxalq xarakter daşımayan silahlı münəaqışə baş verdikdə münaqişədə iştirak edən hər bir tərəfən aza aşağıkları etməyə borcludur.

Döyüş əməliyyatlarında bilavasita iştirak etməyən şəxslərin, o cümlədən döyüş silahını yera qoymuş silahlı qüvvələrin üzvləri ilə və xəstələnmə, yarananma, tutulma və ya hər hansı bir səbab üzündən sıradan çıxmış şəxslərlə onların onlanın irqinə, dərsinən rənginə, dininə və ya aqidəsinə, cinsinə, mənşəyinə və ya əmlak vəziyyətinə və ya hər hansı digər oxşar meyarlara görə heç bir ayın seçkilik qoyulmadan bütün hallarda insanı rəftər olunmalıdır.

Bu məqsədə yuxanda göstərilən şəxslərə qarşı aşağıda sadalanan bütün əməllər qadağan edilir və hər zaman hər yerdə qadağan ediləcəkdir.

maq üçün, döyüş aparılmasının müəyyən metod və vasitələrini məhdudlaşdırmaq və ya qadağan etmək kimi məsələləri 1899-cu və 1907-ci illərdə Haaqa sülh konfranslarında qəbul edilmiş müvafiq sənədlərə əsasən bəyнəlxalq həmanitar hüququn "Haaqa hüquq" tənzimleyir.

Bəyнəlxalq həmanitar hüquq daxil olmayan, lakin Ermənistən öz ərazisində Azərbaycanlılara məxsus olmuş mədəni irsi qorunaklılığı olduğu halda tamamen yox etməsinə görə bəyнəlxalq hüquqi məsuliyyətə cəlb edilərək cazanıması üçün əsas olan bəyнəlxalq sənədlərən biridə 1954-cü ildə Haaqada qəbul edilmiş "Silahlı Münəaqışlər Zamanı Mədəni Sərvətlərin Qorunması Haqqında Konvensiyası" və iki əlavə Protokoldur. Bəyнəlxalq hüquqda Haaqa Konvensiyası olaraq adlanan bu konvensiyaya görə tərəflər öz cinayət qanunvericikdəri çərçivəsində bu konvensiyani pozan və ya pozmaq əminri verən şəxsləri vətəndaşlığından aslı olmayaraq üzə çıxanması və cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması istiqamətində bütün zəruri tədbirləri görüldür.

Konvensiyaya görə bir xalqın mədəni irsi üçün böyük əhəmiyyətə malik olan daşınar və ya danışmaz əmlaklar, məselən dini və ya dönyavi memarlıq, incəsənet abidələri, yaxud tarixi abidələr, arxeoloji qazıntı yerləri, tarixi və ya bədii əhəmiyyət kəsb edən memarlıq abidələri, incəsənet əsərləri, əlyazmalar, kitablar, bədli, tarixi və ya arxeoloji əhəmiyyəti digər əşyalar, həmcinin elmi kolleksiyalar və ya mühüm kitab və arxiv materillərinin, yaxud yuxarıda göstərilən sərvətlərin reproduksiyalarının kolleksiyaları mənşəyindən və sahibindən aslı olmayaraq mədəni sərvətlər hesab olunur.

Ermenistan dövləti tərefindən

Azərbaycanlılara qarşı törədilən etnik təmizləmə, qətl, işgəncə, tarixi və mədəni abidələrin dağıdılması kimi bəyнəlxalq hüquq norma və prinsiplərinin pozulması hallarına bəyнəlxalq hüquqi qiymət vermək və günahkarları cezalandırmaq üçün Ermənistən dövləti barəsində aşağıdakı 3 müxtəlif bəyнəlxalq məhkəmədə iddia qaldıraraq həm Ermənistən dövlətinə təzminat ödəməyə məcbur etmək mümkündür.

BMT-in Bəyнəlxalq Ədalət Məhkəməsinə təqdim edilmiş işlər bir qayda olaraq yazılı və şifahi olmaqla iki mərhələdən keçir. Yazılı mərhələ hər iki tərəfdən uyğun yazılı izahatların (memorandumların) təqdimatının tələb olunduğu səbəbdən bir iki ay davam edir və iş iki dövlətin razılığının (məhkəmədə işin araşdırılması) haqqında barışığın məhkəməye verilməsi ilə başlanır. Əger dövlət məhkəmənin səlahiyyətinə tabe olacağı barədə öz üzərinə öhdəlik götürübse iddiaçı dövlət tərefindən bir tərəfi yazılı müraciət ilə ona qarşı iddia qaldırıla bilər.

2. Haaqa Daimi Arbitraj Məhkəməsi:

Bəzən yanlış olaraq "Haaqa Daimi Arbitraj Məhkəməsi" Haaqa şəhərində və eyni binada yerləşən BMT-nin Bəyнəlxalq Ədalət Məhkəməsi ilə eyniləşdirilir. Əslində isə bu belə deyil. Haaqa Daimi Arbitraj Məhkəməsi BMT-nin orqanı deyil. Daimi Məhkəmə 122 dövlətin üzvlüğü ilə fəaliyyət göstəren bəyнəlxalq

Avropa Konvensiyasının 19-cu maddəsinə əsasən razılığa gələn yüksək tərəflərin bu Konvensiya və ona dair Protokollar ilə öz üzərilərinə götürdükələr öhdəlikləri riyət etmələrini təmin etmək məqsədi ilə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (bundan sonra «Məhkəmə» adlanacaq) təsis olunur. O, daimi əsərlərə fəaliyyət göstərir [4., s.16].

Məhkəməye kimler və necə müraciət edə bilərlər? Bəyнəlxalq Ədalət Məhkəməsi və Haaqa Daimi Arbitraj Məhkəməsindən fərqli olaraq İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiə haqqında Avropa Konvensiyası və ona əlavə edilmiş Protokollar imzalış dövlətlərə yanaşı həmin dövlətin vətəndaşları yəni fiziki şəxslər, ayrı-ayrı şəxslər qrupu və Qeyri Hökumət Təşkilatları bu Konvensiyada və ona əlavə edilmiş Protokollarda təsbit edilmiş bəyнəlxalq norma və prinsiplər pozulduğu təqdirdə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət etmək hüququna malikdirlər.

Ermənistən dövləti tərefindən

insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiə haqqında Avropa Konvensiyası və ona əlavə edilmiş Protokolları imzalamışdır. Yeni Ermənistən dövləti yuridiksiyasında olan hər kəs üçün Konvensiyada və Protokollarda göstərilmiş insan hüquq və azadlıqlarını təmin etmək öhdəliyi görmüşdür. Konvensiya və Protokollarda eksini tapmış insan hüquq və azadlıqlarını pozduğu təqdirdə barəsində məhkəməyə müraciət edilə bilər.

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə müraciət qaydalarına görə Məhkəməyə müraciət o halda edilir ki, İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiə haqqında Avropa Konvensiyası və ona əlavə edilmiş Protokollarda təsbit edilmiş insan hüquq və azadlıqların pozulmuş olsun[5., s.37].

Ermənistən dövləti tərefindən irqi ayrı-seçkilik edilərək vətəndaşları olan Azərbaycanlılar etnik təmizləməyə yəni deportasiyaya məruz qalaraq dədə-baba torpaqlarından qovulmuş, deportasiya edilmiş şəxslər mülkü hüquqlarından məhrum edilmiş, deportasiya zamanı təqiblər, işğancalar edilmiş və qötülər baş vermişdir. Qısaçısı Ermənistən dövləti tərefindən Avropa Konvensiyası və onun Protokollannıda eksini tapmış, bəyнəlxalq hüququn hamiliqlə qəbul edilmiş aşağıdakı norma və prinsipləri qəsdən və bələrkə pəzələrə baxıla bəyнəlxalq xarakteri cəzalandırılmışdır.

* Yaşamaq hüququ;
* Mülki hüququ;
* Səməreli hüquq müdafiə vəsətələri hüququ;
* Ədaləti məhkəmə araşdırma hüququ;
* Seçmək və seçilmək hüququ;
* Hərəkət azadlığı;
* İşgəncə verilməsi, qeyri-insani və ya ləyəqəti alçaldan tehqiredici rəftər və cəza;
* Ayri seçkilik;
* Konvensiyada təsbit olunan hüquq və azadlıqlardan qeyri-bərabər istifadə olunması;
* Dövlətin öz vətəndaşlarını əraziində çıxarması və ya onlara həmin dövlətin ərazisine daxil olmağa qadağa qoyması;

Bu norma və prinsipləri əsas tətqiqatçı ayı-ayrılıqlıda 4 müxtəlif formada Ermənistən dövlətinə qarşı Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinə öndə qaldırmaq mümkündür.

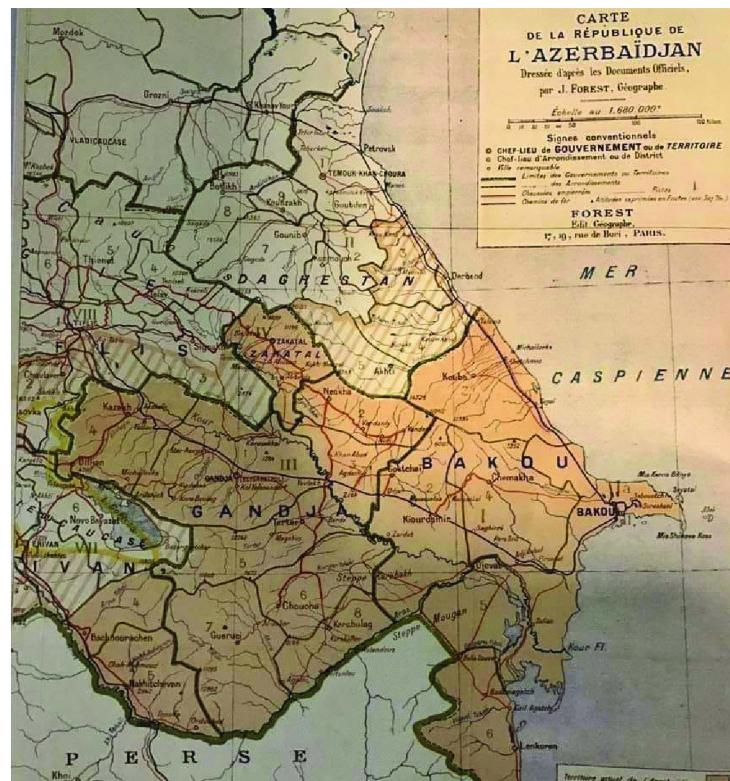
1. Azərbaycan dövləti Ermənistən dövlətinə qarşı;

2. Ermənistəndən deportasiya edilmiş fiziki şəxslər fərdi olaraq Ermənistən dövlətinə qarşı;

3. Ermənistəndən deportasiya edilmiş fiziki şəxslər qrupu Ermənistən dövlətinə qarşı;

4. Ermənistəndən deportasiya edilmiş şəxslərin hüquqlarını müdafiə edən hüquq müdafiə təşkilatları Ermənistən dövlətinə qarşı;

Ermənistən dövləti tərefindən Azərbaycanlılara qarşı törədilmiş etnik təmizləmə, soyqırım və insanlıq əleyhinə cinayətlərə baxıla bəyнəlxalq hüquqi qiymət verilməsi, cinayətkarları bəyнəlxalq məhkəmələrin qarşısına çıxanlara qəzalandırılması, Ermənistən dövlətinin maddi və mənəvi təzminatı məcbur edilməsi məqsədilə Azərbaycan dövləti və Ermənistəndən deportasiya edilmiş Azərbaycanlılar bəyнəlxalq hüququn bütün imkanlarından yararlanılmalıdır. Bütün bu fəaliyyətləri hayata keçirmək, Qəribi Azərbaycanlıların bəyнəlxalq məhkəmələrdə haqqlarını tələb etməkləri istiqamətdə hüquqi yardımalar və aralanda hüquqi mərfləndirmə işləri aparmaq və eyni zamanda tərəf kimi bəyнəlxalq məhkəmələrdə istirak edə biləcək hüquq müdafiə təşkilatlarının yaranmasına ehtiyac vardır.

Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin bəyнəlx